

# ÖZELLİK KURAMLARI

BEŞ FAKTÖR MODELİ

# KİŞİLİĞİN BEŞ FAKTÖR MODELİ

## ■ Beş Faktör Kişilik Yapısı:

- 1980'lerin sonu ve 1990'ların başından itibaren → bireysel farklılıkların beş geniş, iki uçlu boyut açısından düzenlenebileceği konusunda uzlaşma
- Bu boyutlar «büyük beşli» olarak adlandırılır.
  - Dışa Dönüklük (E)
  - Nörotisizm (N)
  - Uyumluluk (A)
  - Açıklık (O)
  - Sorumluluk (C)
- Neden beşli yapı kabul görmüştür → delil

# KİŞİLİĞİN BEŞ FAKTÖR MODELİ

## ■ Beş Faktör Kişilik Yapısı:

- **Dışadönüklük (E):** Kişilerarası etkileşim düzeyi ve yoğunluğu, aktivite seviyesi, uyaran ihtiyacı, zevk alma kapasitesi
- **Nörotisizm (N):** Psikolojik uyum ve duygusal istikrarsızlık, uyumsuz baş etme, aşırı istek veya dürtüsellik
- **Uyumluluk (A):** Kişilerarası alanda uyumluluk, şefkat gösterme, düşmanlık
- **Açıklık (O):** Bilinmeyene karşı merak, esneklik, keşif duygusu
- **Sorumluluk (C):** Başarı odaklı, düzenli, disiplinli, sabırlı olma ile ilişkili alanlar

# KİŞİLİĞİN BEŞ FAKTÖR MODELİ

## ■ Beş Faktör Kişilik Yapısı:

- Bu kişilik bakış açısının çalışma birimi günlük dildeki sözcüklerdir.
- Kişiliği tanımlamak için kullanılan (özellikle sıfatlar) geniş çaptaki sözcükler
- Bu yaklaşımın arkasındaki mantık → **temel leksikal (dil) hipotezi**
- Önemli bireysel farklılıklar herhangi bir dünya dilinde tekil bir terim olarak kodlanacaktır.
- İnsanlar etkileşimlerinde ortaya çıkan bu farklılıkları kolayca ayrıştırmak için terimler geliştirirler
- Sizce de öyle mi?

# KİŞİLİĞİN BEŞ FAKTÖR MODELİ

## ■ Beş Faktör Kişilik Yapısı:

- **Temel leksikal (dil) hipotezi** → bireysel farklılıkların evrenselliğine vurgu
- Büyük beşli faktör yapısı evrensel midir?
- Kültürlerarası çalışmalar:
- **McCrea ve Costa** → öne çıkan iki araştırmacı
  - NEO-PI-R → kişilik envanteri
  - Pek çok dile çevrilmiş ve bu kültürlerde beş faktörlü yapı
  - Büyük beşli yapısının insanlık için
  - Bu tür bir çalışma yönteminde sorun ne olabilir?

# KİŞİLİĞİN BEŞ FAKTÖR MODELİ

## ■ Beş Faktör Kişilik Yapısı:

- Kültürel, coğrafi, bölgesel bazı özelliklerin özelliklere etkisi
- Çeviri yöntemi yerine her kültürün kendine özgü kişilik terimleri
- Örnekler;
  - İtalya'da → Di Blas ve Forzi (1999): doğrulananlar → dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk
  - Açıklık ve nörotisizm faktörleri bulunamamıştır.

# KİŞİLİĞİN BEŞ FAKTÖR MODELİ

## ■ Beş Faktör Kişilik Yapısı:

- Türkiye’de beş faktör yapısı nasıl?
- **Gençöz ve Öncül (2012) →»Examination of personality characteristics in a Turkish sample: development of basic traits inventory»**
- Sözlükten kişilik özelliklerini yansıtan kelimeleri seçmek yerine → altı temel duygu
- Bu araştırmada nasıl bir yöntem izlenmiştir?

# KİŞİLİĞİN BEŞ FAKTÖR MODELİ

## ■ Beş Faktör Kişilik Yapısı:

- Türkiye’de beş faktör yapısı nasıl?
- **Gençöz ve Öncül (2012)**
- 3 farklı çalışma → 226 sıfat → faktör analizi sonucu 45 madde ve 6 faktör (Temel Kişilik Özellikleri Envanteri)
- Büyük beşli + Negatif Valence (Olumsuz Değerlilik – benlik değeri ile ilgili)
- Neden böyle bir özellik çıkmış olabilir? → kültürel vurgu



# KİŞİLİĞİN BEŞ FAKTÖR MODELİ

- **Beş Faktör Kişilik Kuramı (McCrae ve Costa, 1999-2008)**
  - Beş faktörü nasıl anlamalıyız?
  - Kişiliğin bütünsel işleyişine dair ne söylüyor?
    - Tanımlamalar mı?
    - Nedenler mi?
    - Süreçler mi?

# KİŞİLİĞİN BEŞ FAKTÖR MODELİ

## ■ Beş Faktör Kişilik Kuramı (McCrae ve Costa, 1999-2008)

- McCrae ve Costa (1999-2008)
  - Özellikleri kuramsal bir model içerisinde açıklamışlardır.
  - Tanımlamaların ötesinde → psikolojik gelişimi nedensel olarak etkiler
  - Özellikler çevreden etkilenmezler (Kalıtım mı çevre mi?) (Kalıtımsal bir duruşu benimser)

# KAYNAKÇA

- Cervone, D. ve Pervin, L. A. (2016). *Kişilik psikolojisi: Kuram ve araştırma* (12. Basımdan Çeviri). Nobel Yayınevi.
- Feist, J. ve Feist, G. (2009). *Theories of Personality* (7th ed). The McGraw-Hill Companies.
- Flett, G. L., (2007). *Personality Theory and Research* (1st ed.).Wiley.
- Gençöz, T., & Öncül, Ö. (2012). Examination of Personality Characteristics in a Turkish Sample: Development of Basic Personality Traits Inventory. *The Journal of General Psychology*, 139(3), 194–216. <https://doi.org/10.1080/00221309.2012.686932>